

Tot nu toe zijn er al 120 Vale Gieren dood gevonden, waarvan het grootste aantal in de Sierra de Ronda. Foto: Wim Smeets.

ANTIDOTO: HET PROGRAMMA TEGENGIF

Spaanse natuurorganisaties op de bres voor bedreigde aaseters

Kees Woutersen

Iedereen dacht dat het een probleem uit het verleden was omdat het gebruik van gif halverwege de jaren tachtig bij wet werd verboden. Tot dan toe dacht hier iedereen dat stootvogels de wildstand grote schade toebrachten en dat verdolgen met gif, in combinatie met doodschieten, dus een goede zaak was. De Wolf is begin deze eeuw in bijna heel Spanje uitgeroeid met strychnine. De laatste tientallen jaren echter is de waardering voor de natuur in Spanje met sprongen gestegen alsmede het inzicht in de natuurlijke processen. Het duurde dan ook jaren voordat het stelselmatig uitleggen van vergiftigd vlees als een 'nieuw' fenomeen werd herkend. Daarna is door alle belangrijke natuurbeschermingsorganisaties een grootschalige campagne op touw gezet, mede ondersteund door de jagersverenigingen.

Eind jaren zestig bevonden de populaties van verscheidene aaseters, inclusief Keizerarend en Steenarend, zich historisch gezien op hun laagste punt. Het gebruik van vergiftigd aas was er de oorzaak van dat de Spaanse Keizerarend toen met minder dan vijftig paren zelfs op het punt stond van de aardbodem te verdwijnen. Speciale programma's werden gerund door de overheid, door de speciaal hiervoor in het leven geroepen 'juntas ter uitroeiing van schadelijke dieren'. Na vijftien jaar actievoeren en dank zij een andere kijk van de maatschappij op de natuur werd in 1983 eindelijk het gebruik van vergiftigd aas en het 'controleren' van predators wettelijk verboden. Het is niet voor niets dat sindsdien populaties van grote predators sterk zijn toegenomen met als mooiste voorbeelden Vale Gier en Keizerarend.

Het gif is natuurlijk nooit helemaal weggeweest uit het Spaanse landschap. Maar nu lijkt het erop dat de afname van het kleinwild (bijvoorbeeld Rode Patrijs en Konijn) de jagers naar oude middelen doet grijpen. Teruggang van de kwaliteit van het landschap, overbejaging en virusziekten bij het Konijn worden door natuurorganisaties als belangrijkste oorzaken aangewezen. Er wordt bij de jacht echter steeds meer naar rentabiliteit op korte termijn gekeken, bijvoorbeeld door het uitzetten van Rode

Patrijzen en Konijnen die allerlei ziekten bij zich kunnen hebben en het omrasteren van grote terreinen waardoor populaties worden geïsoleerd.

Stootvogels: de meeste slachtoffers

De meeste gifslachtoffers zijn gevonden onder aasetende stootvogels. Vooral de populaties van de vier soorten gieren en de Keizerarend worden aangetast door deze praktijken.

Van de Monniksgier zijn in de jaren negentig tot eind jaren negentig maar liefst 142 gifdoden genoteerd. De provincies waar de meeste kadavers zijn gevonden, zijn Ciudad Real (58) en Madrid (27). Op enkele plaatsen zijn duidelijke aanwijzingen dat de monniksgierenpopulatie hierdoor achteruitgaat. Het duidelijkste voorbeeld is het geval in Sevilla, in de Sierra Norte, waar in 1997 22 paren broedden en een jaar later nog maar zes paren

Tot nu toe zijn er al 120 Vale Gieren gevonden. Vooral het aantal van 1998, 59 vogels, is alarmrend. Het grootste aantal is gevonden in Málaga, in de Sierra de Ronda.

De Aasgier heeft het op dit moment bijzonder moeilijk in Spanje: in vijf jaar tijd is de populatie met 27% gedaald. Vooral in het noorden, in Soria, Huesca en Teruel zijn veel vergiftigde Aasgieren gevonden. Zijn specialisatie in klein aas maakt

jaar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	totaal
Monniksgier	0	4	12	17	27	8	18	22	34	142
Vale Gier	3	0	17	9	0	2	5	25	59	120
Aasgier						5	31	21	10	67
Keizerarend	2	4	3	2	11	3	3	4	0	32
Lammergier					1	1		3	2	7
totaal	5	8	32	28	39	19	57	75	105	368

Tabel 1. Aantallen individuen dood door vergiftiging van een aantal stootvogelsoorten in Spanje in de jaren negentig (La Garcilla 103, 1998).

de Aasgier bijzonder kwetsbaar voor deze gifpraktijken. De achteruitgang wordt voor het grootste deel toegeschreven aan het gifprobleem. Doordat alleen in Spanje nog een groot aantal Aasgieren broeden is deze tendens nog verontrustender. Het aantal van 32 Keizerarenden waarbij is vastgesteld dat vergiftiging de doodsoorzaak is, is ongelooflijk hoog als je beschouwt dat er nog geen 150 paren in Spanje broeden. Daarbij kun je eigenlijk nog tien vogels optellen waarbij geen analyse is toegepast. Een andere belangrijke doodsoorzaak bij deze soort komt ook door de mens: aanvaringen met hoogspanningsleidingen. Veel slachtoffers vielen in de vallei van de Tietar (Extremadura), waar in 1994 acht paren broedden en in 1997 nog maar één paar. Ook de Coto Doñana bleef niet vrij van vergif: alleen al in 1994 acht vergiftigde Keizerarenden. Een van de jonge vrouwtjes die was voorzien van een zendertje en via een satelliet werd gevolgd, werd op driejarige leeftijd vergiftigd gevonden. In en rond het Nationaal Park van Doñana is de populatie in enkele jaren gezakt van zestien tot acht paren.

Zelfs de Lammergier, met ongeveer vijftig paren in de Spaanse Pyreneeën, ontkomt niet aan vergiftiging: in twee jaar is het al bij vijf vogels vastgesteld. Hiermee is het de belangrijkste vastgestelde doodsoorzaak. Twee van deze vogels ('Tiberio' en 'Blacky') waren individuen met zendertjes, waardoor ze konden worden opgespoord en niet ergens op een onherbergzame plaats onvindbaar bleven liggen. Overigens zijn er de afgelopen jaren ook drie Lammergieren geschoten. Er zijn natuurlijk ook andere soorten die worden bedreigd door vergif. Zo zijn er (tot eind 1998) 179 Rode Vrouwen, 28 Steenarenden, en 5 Havikarenden gevonden.

Ervaringen in de regio's

Er zijn cijfers beschikbaar van vergiftigde vogels tot eind 1998. Uit deze informatie blijkt in welke

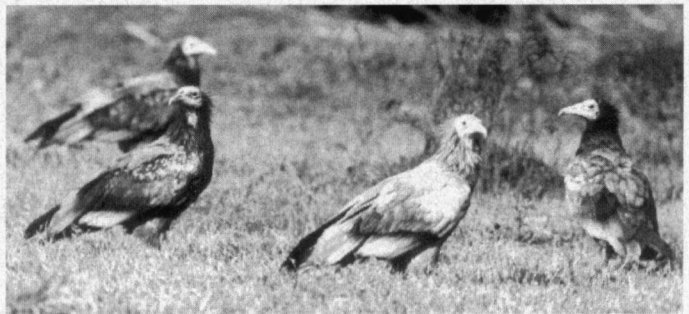
regio's het probleem het grootst is.

De regio Castilla-La Mancha staat op kop met 141 slachtoffers. Opvallend is een groot aantal Zwarte Vrouwen dat vlak bij Ciudad Real is gevonden terwijl op veel plaatsen vergiftigingsgevallen van de Keizerarend zijn vastgesteld. Ook het Nationaal Park Cabañeros blijft niet gevrijwaard. Van de belangrijke populatie Monniksgieren zijn er verscheidene vergiftigd. In Andalusië zijn al 137 gevallen meld. Het meest opvallende zijn de tientallen Vale Gieren die bij Ronda en Málaga zijn gevonden, veroorzaakt door veetelers die Vossen wilden uitschakelen. In en vooral rond de Coto Doñana wordt systematisch gif uitgelegd. Tussen 1976 en 1990 was de mortaliteit bij Keizerarenden hier één of twee vogels per jaar (6%) maar vanaf 1996 zijn al vijftien dode vogels gevonden, een stijging tot 300%! Een van de gevolgen is dat een derde van de territoria nu bezet is door onvolwassen Keizerarenden.

De Rode Wouw is als broedvogel verdwenen uit de omgeving van de Coto de Doñana (het 'Parque Natural') en vergiftigde Zwarte Vrouwen zijn zelfs dood op het nest gevonden. In Huelva zijn maar liefst vijf Vale Gieren dood op het nest gevonden: oorzaak strychnine. In de provincie Cádiz is het aantal broedparen van de Aasgier gedaald van vijftig naar dertig, een daling die geheel wordt toegeschreven aan vergiftiging.

In Granada zijn al zes dode Steenarenden gevonden, in jachtgebieden waar herhaaldelijk gif is geconstateerd. In Castilla-Leon (112 slachtoffers) gaat het vooral om Monniksgieren, Vale Gieren, Aasgieren (ook hier wordt een alarmerende achteruitgang geconstateerd) en Rode Vrouwen. Rond een van de jachtscholen die de Spaanse Jachtfederatie in Soria heeft, zijn regelmatig vergiftigde stootvogels gevonden. In Aragón (tot nu toe 94 slachtoffers) is het aantal van zes Lammergieren opvallend. In Valencia is ook in bebouwde kommen gif uitgelegd, wat veel dode honden heeft

In de provincie Cádiz is het aantal broedparen van de Aasgier gedaald van vijftig naar dertig, een daling als gevolg van vergiftiging.
Foto: Wim Smeets.

Het programma Antidoto wil de stootvogels in Spanje beter beschermen.

Foto: Martijn de Jonge.

veroorzaakt. Opvallend is hier het aantal omgebrachte Oehoes en Havikarenden. In Madrid zijn de meeste gevallen geconstateerd in jachtgebieden die speciaal zijn ingericht voor Konijnen en Rode Patrijzen. Onder meer door het intensief patrouilleren van de Guardia Civil in deze gebieden lijkt het gebruik van gif sterk te zijn afgenomen. In andere regio's zijn minder slachtoffers gevallen, hoewel negentien dode Wolven in Asturias een mens niet vrolijk maken.

Op de Canarische Eilanden is het gif vooral gericht tegen zwervende jachthonden, meeuwen, Konijnen en hagedissen. Ten slotte valt op te merken dat er nog weinig bekend is over de situatie in regio's als Extremadura, Catalonië en Galicië.

Antidoto: het programma tegengif

In februari 1998 is officieel het programma Antidoto (tegengif) van start gegaan. Alle belangrijke Spaanse natuurorganisaties hebben de handen ineen geslagen om de negatieve tendens te stoppen: het Wereld Natuur Fonds (WWF/Adena), SEO/BirdLife (Sociedad Española de Ornitología, de Spaanse Vogelbescherming), SECEM (de landelijke zoogdierengroep), Ecologistas en Acción (landelijke natuurbeschermingsfederatie) enz. Er zijn fondsen beschikbaar gesteld om een coördinator te benoemen om zodoende het programma op allerlei manieren bij het grote publiek bekend te maken. Alle vergiftigingsgevallen moeten worden gemeld zodat per individu kan worden vastgesteld dat de doodsoorzaak vergiftiging is. Dat is namelijk de enige manier om daadwerkelijk te bewijzen dat het probleem zo groot is als de natuurbeschermingsorganisaties beweren. Het Programma Antidoto wil zo veel mogelijk gevallen voor de rech-

ter dagen en een veroordeling vragen.

De hoofddoelstelling van het programma is natuurlijk om het gif uit het landschap te bannen en men realiseert zich dat om dit te bereiken er erg veel groepen in de samenleving moeten worden bereikt. Door publiciteitscampagnes wil men bereiken dat vanuit de samenleving een zo groot mogelijke afkeer ontstaat tegen de gifpraktijken. De landelijke, regionale en plaatselijke pers alsmede nationale en regionale tv en radio hebben inmiddels ruim aandacht aan het probleem besteed. Men probeert zo veel mogelijk vrijwillige medewerkers te krijgen, die gevallen van vergiftigde dieren melden en het programma uitdragen. Op jagers wordt druk uitgeoefend hun praktijken te staken. De nadruk wordt hierbij gelegd op educatie en het beter bekendmaken van de wetgeving en de gevolgen die een overtreding voor de jager heeft: hoge boetes, gevangenisstraf en intrekken van de jachtvergunning.

Het motiveren en inschakelen van de Seprona, een soort milieupolitie en onderdeel van de Guardia Civil, is van groot belang. Deze agenten patrouilleren met hun vierwielige voertuigen wagens door grote delen van het platteland en hebben de bevoegdheid om overtreeders te arresteren en aangiftes te verzorgen. Nu al kan worden vastgesteld dat hun medewerking de grootste bijdrage aan het programma verschaft. Ook de terreinbeheerders en boswachters zijn als aparte groep en per regio benaderd. Voor deze beide groepen is educatief materiaal samengesteld en er zijn cursussen georganiseerd.

Antidoto heeft een eigen team van juristen samengesteld om alle gevallen te kunnen beoordelen en begeleiden. In verschillende regio's, zoals Valencia en Castilla-La Mancha, bleken er lacunes in de wetgeving te zitten. Juristen van de natuurbeschermingsorganisaties zijn hier met uitgewerkte voorstellen gekomen om dit op te lossen.

Met de jagersverenigingen is er overleg geweest en deze hebben zich ook achter het plan geschaard. In hun tijdschriften zijn artikelen verschenen, onder andere van de hand van de redactie, waarin het probleem op tafel is gelegd en het ten strengste wordt veroordeeld. Bovendien hebben de jagersverenigingen beloofd alle medewerking te verlenen aan het Programma Antidoto en ze zullen ook via mailings hun leden op de hoogte te houden van de gang van zaken.

Uitspraken van de rechter

Inmiddels zijn er twee gerechtelijke processen achter de rug, waarvan de eerste het meest spectaculair is. Dat er ook daadwerkelijk wordt gestraft is van fundamenteel belang, vooral als een signaal naar de samenleving dat dit niet echt tot het gewenste resultaat leidt.

Na twee jaar procederen werd op 17 juli 1998 de heer José Paredes, eigenaar van het in Spanje bekende schoenmerk Paredes, veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf. Hij was de verantwoordelijke voor het leggen van gif in een terrein in Murcia in januari 1997. Ook de persoon die, in opdracht van Paredes, het gif had gelegd is veroordeeld. Er moet een boete van bijna f 12.000 worden betaald en beide personen zijn voor drie jaar hun jachtakte kwijt. Wat er allemaal is gevonden, is moeilijk voor

Vele Gieren en Monnikgieren tijdens de maaltijd, juni 1988.
Foto: Martijn de Jonge.

te stellen: twee Havikarenden en een Steenarend en verdere naspeuringen leverden nog eens drie Havikarenden, een Oehoe, een Havik, een Bui-zerd en een Slechtvalk op. Alleen van een Havikarend en de Oehoe werd vergiftiging bewezen geacht, omdat de resten van de andere vogels erg oud waren. Deze eerste veroordeling voor een 'ecologisch delict' heeft in Spanje ruime aandacht in de pers gekregen, het is een duidelijk signaal voor de verantwoordelijke landeigenaren en het scheidt een precedent voor meer veroordelingen. Overigens ging het hier om een oude bekende van de natuurbeschermingsorganisaties: door een lacune in de wet werd hij in 1989 vrijgesproken van het vangen en verwonden (waarschijnlijk door middel van klemmen) van maar liefst negentien Havikarenden. Nu zou hem dat zes jaar cel kunnen kosten.

In maart 1999 deed de strafrechter in Huesca uitspraak in de zaak Piracés. Piracés is een klein dorpje ten zuiden van Huesca en in april 1998 werden twee jagers op heterdaad betrapt bij het uitleggen van vergiftigd vlees. Nadat ze door de Guardia Civil waren gearresteerd, bleken ze in hun auto zowel een voorraad van het gebruikte gif als nog te injecteren vlees te hebben. Het jachtgebied dat deze jagers hadden afgehuurd, werd direct doorzocht, wat nog meer uitgelegd gif aan het licht bracht plus vier dode honden, twee dode Vossen en een dode huiskat. Het gif was een zwaar middel dat in de landbouw tegen plagen wordt gebruikt en alleen met vergunning kan worden gekocht. Uiteindelijk zijn de jagers veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf (of een boete van f 3.600,- per persoon) en anderhalf jaar intrekking van de jachtvergunning. Daarnaast moeten ze f 4.670,- als schadevergoeding betalen. De rechter heeft bij zijn uitspraak rekening gehouden met openbare verontschuldigungen die de twee jagers hebben gemaakt. Het baart echter zorgen dat, op het moment dat ze werden gepakt, er geen enkele blijk werd gegeven dat ze iets verkeers of zelfs maar iets strafbaars aan het doen waren. Het leek hun toen de gewoonste zaak van de wereld om gif uit te leggen.

Wat te doen bij het vinden van gifslachtoffers?

Een (mogelijk) gifslachtoffer moet direct worden aangegeven bij de plaatselijke politie, de Guardia Civil. Laat het slachtoffer liggen en doe aangifte (in het Spaans: denunciar) en let er op dat je naam, geboortedatum en adres juist op het formulier terecht komen. De Guardia Civil heeft sinds enkele jaren ook een soort veldpolitie, Seprona geheten. Haar taak is natuur en milieu in de meest brede zin van het woord te beschermen.

Het contactadres van het Programma Antidoto is: Antidoto, C/ Santa Engracia 6, 28010 Madrid, Spanje. Tel.: (91) 308 23 09, Fax: (91) 308 32 93.

Naschrift

Omdat er in Spanje grote onbewoonde gebieden zijn plus een groot aantal jagers is het hier moeilijker dan in Nederland om het stropen of gifleggen boven tafel te krijgen en aan te pakken. Dat de natuurbeschermingsorganisaties samen in staat zijn een zo grootschalig plan te starten dat goed is doordacht en voorbereid, bewijst dat ook hier de natuurbescherming volwassen wordt. Iedere organisatie die is benaderd, geeft zijn medewerking, inclusief jagersverenigingen en regionale overheden. Op allerlei manieren komt het programma in de publiciteit en krijgt het steun van pers en bevolking.

Wij moeten echter niet vergeten dat het om een bijzonder moeilijk probleem gaat. Iedereen die het echt wil, kan gif uitleggen zonder te worden gesnapt. In de vele afgelegen dorpen is een groot deel van de bevolking jager, dat is altijd zo geweest en er zijn weinig andere dingen te beleven. Deze mensen leven nog steeds met het idee dat de natuur iets bedreigend is, een concurrent, iets dat moet worden geëxploiteerd. Als je in de grote stad woont kun je je dat moeilijk voorstellen, maar ja, dan beleef je ook niet de invloed van het natuurlijke landschap dat je dagelijks omringt.

Met dank aan Carlos Cano, coördinator van het Programma Antidoto, die veel van de informatie alsmede de foto's beschikbaar heeft gesteld.

■ Kees Woutersen, c/Ingeniero Montaner 4-1-C, 22004 Huesca, Spanje, tel/fax 0034 974 21 28 05
E-mail: woutersen@computerhuesca.es